

ARHIVSKO DJELO FRANJE BILJANA

U red veoma istaknutih hrvatskih arhivista bez sumnje ulazi Franjo Biljan, iako je u svome redovnom radnom vijeku djelovao izvan Hrvatske, u Beogradu. Svojim je tamošnjim radom stekao znatan ugled i u jugoslavenskim i međunarodnim razmjerima, aktivirajući se neposredno i u realizaciji onih pitanja koja su od životnog interesa i za arhivsku službu Hrvatske. Treba odmah reći: Franjo Biljan jedini je arhivista potekao iz Hrvatske, koji je priznat i veoma poznat arhivski stručnjak i u međunarodnim okvirima arhivske službe. Biljan se istakao i u drugim obastima kulture, znanosti, itd.; ali, ovom prigodom zadržat ćemo se samo na onome što je po našem mišljenju najvažnije u njegovu djelu — na njegovu arhivskom djelu.

1.

Franjo Biljan rođen je 2. kolovoza 1924. god. u Gospiću (otac Fran, majka Josipa rođena Došen — oboje iz obližnjega sela Mušaluk). Stjecanjem okolnosti školovao se u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Sarajevu i Srbiji. Pohađao je osnovnu školu u Tivtu, gimnaziju u Hercegovom, Kotoru, Zagrebu i Sarajevu, a 1952. god. završio je studij na Institutu društvenih nauka u Beogradu.

2.

Svoj aktivni arhivistički radni vijek započeo je odmah nakon završetka studija, u Vojnohistorijskom institutu u Beogradu, te radi na istraživanju i proučavanju arhivske građe, njenom sređivanju, te na odabiranju materijala i pripremi za objavljivanje. Uz to, postao je član redakcije za 13 knjiga velikog niza »Zbornika dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu u Hrvatskoj«; o njima je objavio i niz osvrti. Tako počinje arhivistička djelatnost Franje Biljana, koja ostaje njegovo trajno životno opredjeljenje. To je osobito došlo do izražaja od 1957, kada postaje direktor Državnog arhiva FNR Jugoslavije — današnji Arhiv Jugoslavije u Beogradu. Ta je institucija ustanovljena još 1950, započela sa radom tek 1953, ali u doba dolaska F. Biljana na njegovo čelo praktički je još uvijek u nastajanju. Tek će Biljan, koji ga vodi do 1976. godine — od njega stvoriti ugledni Arhiv Jugoslavije. Za tih dvadeset godina F. Biljan razvija veoma svestranu stručnu i znanstvenu aktivnost i u okviru arhivske službe Jugoslavije. Naravno, ponajprije u samome Arhivu, pridonoseći njegovu konačnom oformljenju i daljem plodnom razvoju. Istodobno, sudjeluje i u obnovi i u uspostavljanju arhivske službe u cijeloj zemlji, u aktiviranju naše arhivske suradnje na međunarodnom planu, sudjeluje i u restituciji naše građe iz stranih zemalja, itd. Franjo Biljan zatekao je Arhiv Jugoslavije smješten u svega nekoliko soba; stoga mu je prvi zadatak bio — osiguranje materijalnih, prije svega prostornih uvjeta za prijem i smještaj građe te za rad arhivista. Konačno rješenje nalazi — angažiranjem same jugoslavenske vlade — god. 1966. preuzimanjem velike, adekvatne zgrade, gdje se Arhiv i danas nalazi, u dobrim prostornim i radnim uvjetima.

Paralelno teku Biljanovi naponi na spasavanju rasturene i nečuvane međuratne, a pogotovo poslijeratne građe. Ona se najprije u zatečenom stanju prikuplja u Arhiv, a zatim se tijekom više godina radi na njenom dovođenju

u elementarni poredak — da bi se moglo pristupiti njenom sređivanju i obradi, odnosno izradi inventara, itd., kako bi se udovoljilo zakonskim propisima i stoljetnim uzusima u čuvanju i korišćenju u znanstvene i druge potrebe. Tako je, računajući do kraja 80-tih godina, u Arhiv prikupljeno toliko građe da je oformljen 251 fond i 19 zbirki, te 5647 bibliotečnih jedinica, što — s daljim razvojem Arhiva — danas omogućuje široko i svestrano korišćenje arhivalija. Istodobno se razvija i služba konzerviranja, restauriranja te mikrofilmiranja.

U nastojanju da što prije normalizira stanje, kao i da osigura buduću tretman arhivske građe kao prvorazrednog dobra, F. Biljan se osobito zalaže za zakonsko reguliranje toga pitanja. U tome smislu angažira se oko zamjene — u cilju moderniziranja i prilagođavanja ustavnom stanju zemlje — Općeg zakona o državnim arhivima iz 1950. godine (Služb. list FNRJ 12/1950). Osobno sudjeluje u pripremi i donošenju tri nova zakona; to su: Opći zakon o arhivskoj građi, Zakon o Arhivskom savjetu Jugoslavije i prvi Zakon o Arhivu Jugoslavije (Služb. list SFRJ 48/1964), te Načelo o odabiranju arhivske građe iz registraturnog materijala i Načela o jedinstvenom evidentiranju arhivske građe i registraturnog materijala (Služb. list SFRJ 12/1968. i 38/1970). Nakon što su usvajanjem ustavnih amandmana prestali važiti Opći zakon o arhivskoj građi i Zakon o Arhivskom savjetu Jugoslavije, preostalo je da se Zakon o Arhivu novelira, na čemu se F. Biljan opet u punoj mjeri angažirao; to je rezultiralo donošenjem novoga (drugog po redu) Zakona o Arhivu Jugoslavije (Služb. list SFRJ 6/1973. i 18/1976). Pri tome se Biljan naročito zalagao za što ranije rokove otvaranja arhiva javnosti (najzad, nakon isteka 30 godina od nastanka) i za što potpuniju obaveznost predaje arhivske građe svih saveznih institucija Arhivu Jugoslavije.

F. Biljan živo sudjeluje i u izrađivanju cjelokupne arhivske službe u Jugoslaviji te u tome smislu djeluje kao član Arhivskog savjeta Jugoslavije (1957—1971). Također, zapažen je njegov rad u Savezu arhivskih radnika Jugoslavije; njegov je tajnik, a 1958—1964. i potpredsjednik; objavljuje i niz napisa o radu Saveza. Istodobno je biran i za člana redakcije, uređivačkog odbora te glavnoga i odgovornog urednika »Arhivista« (1959—1964), časopisa toga Saveza. Najzad, aktivno djeluje i na sastancima direktora republičkih i pokrajinskih arhiva te arhiva federacije u cilju koordiniranja njihove djelatnosti.

F. Biljan je sudjelovao u radu niza arhivističkih skupova. Tako je Treća skupština Saveza arhivskih radnika Jugoslavije 1958. u Ohridu imala prijelomno značenje u razvitku arhivske službe; kao predjedavajući Komisije za zaključke, Biljan je mnogo pridonio iznalaženju optimalnih rješenja za probleme koji su tada dominirali arhivskom službom Jugoslavije. Na Izvanrednoj skupštini Saveza (Zagreb, 1959) podnio je referat o reorganizaciji toga društva. Na savjetovanju o registraciji, evidenciji i dokumentaciji spomenika kulture 1960. u Dubrovniku referirao je o »Sprovođenju Općeg zakona o zaštiti spomenika kulture na sektoru arhivske građe«. Na savjetovanju Saveza (Sarajevo, 1962) izložio je, na plenarnoj sjednici, osnovni problem kojim se bavio skup: »O kadru u našim arhivima«. Na šestom kongresu jugoslavenskih arhivista (Cetinje-Kotor, 1968) referira o »Usklađivanju pravnog režima korišćenja arhivske građe sa potrebama naučno-istraživačkog rada«. Na međurepubličkom svećtovanju: »O nekim problemima sakupljanja i obrade istorijske građe u NOB« (Beograd, 1968) sudjelovao je s referatom: »Arhivska građa u NOB u svjetlosti našeg arhivskog zakonodavstva«.

3.

Franjo Biljan osobito se istakao na međunarodnom arhivskom polju. Došavši 1957. u Arhiv Jugoslavije, nastavlja tek započetu aktivnost toga Arhi-

va na međunarodnom planu, ali mnogo šire i svestranije, dajući joj veoma snažan osobni pečat, naročito u okviru Međunarodnoga arhivskog savjeta (MAS). Tako, u suradnji sa svojim prethodnikom Jovanom Marjanovićem, odmah preuzima pripremu Treće međunarodne konferencije Okruglog stola arhiva u Zagrebu, 1957. godine (prve dvije: Pariz 1954, Namur 1955), na temu: »Uloga arhiva i arhivista u državi« ivoema aktivno sudjeluje u njenom radu. Zatim, F. Biljan sudjeluje na 6. kongresu francuskih arhiva 1957. u Parizu, koji praktički ima međunarodni karakter i koji se bavi, za nas tada, aktualnom temom: arhivska zgrada i njena oprema. Nadalje, 1959. predstavlja naše arhive na 5. međunarodnoj konferenciji Okruglog stola u Lisabonu i sudjeluje u razmatranju konferencijske teme: »Arhivi u službi historijskog istraživanja«, a sudjeluje i na 4. međunarodnom kongresu arhiva te na Generalnoj skupštini MAS-a (Stocholm, 1960). U međuvremenu, međunarodni časopis »Archivum« angažirao je F. Biljana za dopisnika iz Jugoslavije, za dva godišta (1960—61, sv. 10 i 11). Nastavljajući svoju aktivnost u okviru MAS-a, F. Biljan sudjeluje i na 6. međunarodnoj konferenciji Okruglog stola arhiva (Varšava, 1961) na temu: »Arhivu u međunarodnom životu (Arhivi i međunarodno pravo, Međunarodna suradnja arhiva, Arhivi međunarodnih organizacija). Zalaže se za princip reciprociteta među zemljama u korišćenju arhivske građe i izvršavanju međunarodnih ugovora u pogledu restitucije — i to izvornika, a ne, umjesto njih, mikrofilmova. Predlaže i formiranje Komisije MAS-a za međunarodno arhivsko pravo i međunarodno suradnju arhiva u otkrivanju ilegalno iznesenih arhiva iz jedne zemlje u drugu — što je, u vidu preporuka, i usvojeno. U međuvremenu, već zapažen u stranim arhivskim krugovima, F. Biljan je pozvan na 12. kongres talijanskih arhivista. Na 8. međunarodnoj konferenciji Okruglog stola arhiva (Budimpešta, 1963), F. Biljan sudjeluje u razmatranju teme »Napredak u oblasti izgradnje arhiva«. Poslije Konferencije pozvan je u posjet mađarskim arhivima. Sudjelujući u radu 5. međunarodnog kongresa arhiva (Bruxelles, 1964) F. Biljan je s belgijskim generalnim direktorom arhiva utvrdio temelj bilateralne suradnje. Na 9. međunarodnoj konferenciji Okruglog stola arhiva sudionici prihvataju njegove prijedloge u pogledu realiziranja treće teme: »Funkcioniranje Okruglog stola«.

Prvi korak u prebacivanju tradicionalno evropskih skupova MAS-a na MAS-a na druge kontinente učinjen je 1966. s Izvanrednim kongresom u Washingtonu. I na tome, do tada najvećem svjetskom susretu arhivista, Biljan je angažirano sudjelovao; kao prvo, predsjedava Drugoj radnoj sjednici, na temu »Nacionalni programi publiciranja dokumenata«, a potom, na Trećoj sjednici, koreferent-panelist je u razmatranju problematike »Korišćenje mikrofilma za istraživanje i publiciranje«. Na 10. međunarodnoj konferenciji Okruglog stola (Kopenhagen 1967) F. Biljan govori o liberaliziranju sistema korišćenja arhiva (prva tema) te sudjeluje u razmatranju administrativnih i pravnih problema u vezi s mikrofilmiranjem (treća tema). Redovni 6. kongres održan je 1968. u Madridu; F. Biljan predsjedava prvoj plenarnoj sjednici na temu »Liberalizacija u oblasti pristupa arhivima i politika mikrofilmiranja«.

Zahvaljujući svome arhivističkom angažiranju, naročito u pogledu demokratizacije arhivske službe, F. Biljan tada dobiva veliko priznanje: na 6. zasjedanju MAS-a, održanom u okviru spomenutoga Madridskog kongresa, izabran je za člana Izvršnog komiteta (IK) MAS-a, s četvorogodišnjim mandatom. Tako — zahvaljujući F. Biljanu — prvi sastanak novog IK MAS-a održava se 1969. u Beogradu. To je prvi arhivski skup u našoj zemlji, međunarodnog karaktera, poslije Zagrebačke konferencije Okruglog stola arhiva iz 1957. godine. F. Biljan aktivno sudjeluje i na dva slijedeća godišnja zasjedanja IK MAS-a (London 1970. i Verona 1971), dajući svoj doprinos univerzalizaciji MAS-a i modernizaciji njenoga Statuta. Na 11. konferenciji Okruglog stola

(Bonn 1971) predsjedava prvom djelu druge sjednice na temu »Arhivi i informatika«.

God. 1972. bila je nova, pozitivna prekretnica u arhivističkoj djelatnosti F. Biljana. Poslije sastanka IK MAS-a 1972. u Budimpešti, na kojoj je sudjelovao i Biljan, održan je u Moskvi 21. kolovoza 1972. izvanredni sastanak Stola, na kome je Biljan imenovan za prvoga predsjednika te Konferencije, nakon što je njome osamnaest godina rukovodio njegov osnivač akademik Ch. Braibant, generalni direktor francuskih arhiva i počasni predsjednik MAS-a. To je bio rezultat osobnoga arhivističkog autoriteta F. Biljana u svjetskim razmjerima — prvoga iz Hrvatske, odnosno iz Jugoslavije. Na toj je funkciji F. Biljan bio sedam godina, do 1979; ostao je za to vrijeme član Biroa i IK MAS-a ex officio.

U isto doba, F. Biljan je na 7. kongresu arhiva (Moskva, 1972), na trećem plenarnom zasjedanju, podnio referat »Arhivska informativna sredstva u službi nauke«, koji je izazvao širok interes i značajno priznanje, sudeći po reakcijama panelista i diskutanata.

4.

Prvu (14) Međunarodnu konferenciju Okruglog stola arhiva pod svojim vodstvom F. Biljan je održao 1973. u Luxembourg, uz sudjelovanje 60 delegata iz 30 zemalja i 4 međunarode organizacije, na temu budžetiranja arhiva, te sigilografije, heraldike i simbola u suvremenim arhivima. Na administrativnoj sjednici konferencije F. Biljan je kao prvo postavio pitanje Izvještaja Komisije MAS-a za reformu već pomalo okoštalog Okruglog stola — sudjelujući aktivno u radu pomenute komisije u pogledu uvođenja načela izbornosti, ograničenosti mandata, širenja baze za izbor i pripremu tema, univerzalizacije i sl. Navedena reforma imala je prijelomno značenje za dalji razvitak Okruglog stola, kao godišnjeg mini-kongresa arhivista u svjetskim razmjerima (s ograničenjem na dva, a za federativne zemlje na tri najjeminentnija arhiviska predstavnika). Drugu (15) konferenciju F. Biljan je održao u Otawi 1974. na temu »Arhivi i veze s javnošću«, uz sudjelovanje 79 delegata iz 39 zemlje — prvi put iz svih dijelova svijeta, te 7 međunarodnih organizacija. To je bila prva konferencija takve vrsti na tlu Amerike. Slijedeći (16) skup organizirao je u Kijevu 1975. (teme: »Stalno usavršavanje u arhivima« i »Arhivi literature i umjetnosti«).

U međuvremenu, F. Biljan je početkom 1975. sudjelovao u radu Generalne konferencije o planiranju arhivskog razvoja u zemljama u razvoju, koja se održavala pod okriljem MAS-a u Dakaru, s ciljem da se formira Međunarodni fond za razvoj arhiva zemalja u razvoju; po ovlaštenju jugoslavenske vlade F. Biljan je dao izjavu o pristupanju tome Fondu. God. 1976. sudjelovao je na 8. kongresu u Washingtonu. Iste godine predsjedavao je Radnoj grupi UNESCO-a za tzv. transfer arhiva. U to vrijeme dok je obavljao dužnost predsjednika Okruglog stola arhiva, najznačajnija je bila četvrta (17) konferencija, koja se na inicijativu F. Biljana bavila problemom restitucije arhiva pod naslovom »Konstituiranje i rekonstruiranje arhivskih nacionalnih baština«. Skup je održan na Sardiniji (Cagliari, 1977) uz sudjelovanje 84 delegata iz 45 zemalja i 4 međunarodne organizacije; donesena je »Preporuka« koja je bila polazišna točka za stajalište 20. zasjedanja UNESCO-a u pitanju transfera arhiva, koja ima pozitivno značenje za naše restitucione zahtjeve. F. Biljan je, u međuvremenu, pokrenuo i pitanje uključivanja naših arhiva u akciju UNESCO-a oko izdavanja »Vodiča za istoriju nacija«. Poslije sastanka u Bergenu i Beču, naša zemlja bila je domaćin sastanka redakcije »Vodiča« (Dubrovnik, Kotor), uključivši se svojim arhivskim podacima u tu značajnu međunarodnu ediciju. Veoma značajna akcija F. Biljana bila je peta (18) sjednica Okruglog stola, jer je uspio da se održi na teritoriju Afrike — u Najrobiju (1978), s temom: »Norme i uvjeti za osnivanje i organizaciju

arhivskih institucija«. Tom su prilikom na skupu sudjelovale i bliže azijske zemlje. U međuvremenu je F. Biljan, u suglasnosti s nadležnim organima u MAS-u pokretao raspravu u pitanju osnivanja tzv. Međunarodnog centra za izvore za historiju Balkana, u Sofiji (CIBAL), s obzirom na to da je Jugoslavija bila potpuno zaobiđena prilikom te bugarske akcije. F. Biljan je uspio da se formira anketna komisija MAS-a, koja je utvrdila opravdanost jugoslavenskog protesta, a tijekom toga spora izložena je naša koncepcija o prikupljanju i prezentiranju arhivskih izvora za historiju Balkana. Posljednju, šestu (19) međunarodnu konferenciju Okruglog stola arhiva F. Biljan je održao u Gosieru, na Gvadalupi 1979. godine, s čime se arhivistima latino-američkog regiona omogućilo živo uključivanje u arhivski svjetski život; tema: »Vlada, uprava i arhivi«. Na tom je skupu Biljan predao dužnost novozabranom predsjedniku J. Favieru, generalnom direktoru francuskih arhiva.

Za ovaj doprinos razvitku međunarodnoga Okruglog stola arhiva, Konferencija je Franju Biljana proglasila počasnim predsjednikom, a sâm predsjednik MAS-a uputio je Konferenciji poruku priznanja i zahvalnosti F. Biljanu, zaželjivši da Okrugli stol nastavi svoje djelo putom koji ga je vodio F. Biljan, Osim toga, na 9. međunarodnom kongresu arhiva (London, 1980) F. Biljanu je generalna skupština MAS-a dodijelila titulu doživotnoga počasnog člana MAS-a. Ovdje treba upozoriti da je još 1977. god. Republika Francuska imenovala F. Biljana za »Officier de l'ordre Les arts et des lettres«, a odlikovanje mu je osobno uručio ministar kulture M. D'Ornano.

U međuvremenu, F. Biljan je kao predsjednik Okruglog stola arhiva sudjelovao u nizu sjednica Biroa i IK MAS-a (Bruxelles 1973, Hyde Park 1974, Varna 1975, Big Meadows-Washington 1976, Lyon 1977, Dar es Salaam 1978, San Juan 1979). God. 1988. je kao isktanuti i međunarodno priznati arhivista pozvan na 11. kongres u Pariz, na kojem je istupio zalažući se za reafirmiranje naših arhiva i arhivista u MAS-u, konkretno — za osnivanje međunarodnog središta pri Arhivu Hrvatske za publiciranje dokumenata o restituciji arhivske građe.

5.

Pored izloženoga arhivističkog rada na domaćem i međunarodnom planu, F. Biljan se već trideset godina bavi i problematikom restitucije arhivske građe. Naime, on je još 1959. bio zamjenik akademika prof. dr. F. Zwittera, predsjednika jugoslavenske komisije, koju je imenovala jugoslavenska vlada, sa zadatkom da se utvrde i formuliraju naši zahtjevi prema Republici Austriji, a na osnovi Protokola iz 1958; na temelju toga akta reaktivirano je neizvršavanja neprovedenoga tzv. arhivskog sporazuma iz 1923, koji je zaključen na temelju Saint-germainskoga mirovnog ugovora, te je dogovorena preostala restitucija dobara odnijetih i za vrijeme okupacije u 2. svjetskom ratu. Izrađena je »Lista jugoslavenskih potraživanja« i predana austrijskoj vladi. F. Biljan je više puta predvodio u 1959. i 1960. god. jugoslavenske eksperte u Austriju radi pronalaženja i identificiranja materijala iz te Liste. Osim toga, od 1961. je i član naše Delegacije u Mješovitoj jugoslavensko-austrijskoj komisiji za izvršenje spomenutog Sporazuma i za realizaciju restitucije. Međutim, Komisija je na samom početku prekinula rad zbog nesuglasnosti (jugoslavenska je strana inzistirala na razmatranju zahtjeva, a austrijska na »tumačenju« zapravo reviziji Sporazuma); tek poslije 14 godina rad je obnovljen i još traje. Ne samo kao član Delegacije već i kao predsjednik jugoslavenskog dijela Prve grupe eksperata (naši zahtjevi prema austrijskim savezним arhivima i drugim institucijama u Beču) i Pete grupe eksperata (austrijski zahtjevi prema Jugoslaviji), te kao član odnosno predsjednik Radne grupe »Restitucije« (što ukupno čini 2/3 naših potraživanja — za to je vrijeme F. Biljan aktivno sudjelovao na nizu sastanaka radnih grupa i na zasjedanjima Mješovite komisije. S naše je strane rukovodio i nizom primopredaja

arhivalija i drugih kulturnih dobara. Tako je sudjelovao na 9 zasjedanja Mješovite komisije, na 16 primopredaja materijala (u pet je slučajeva bio opunomoćenik jugoslavenske vlade za prijem, odnosno za predaju), kopredsjedavao je na 11 zasjedanja Prve grupe eksperata i na 6 zasjedanja 5. grupe eksperata, te je sudjelovao na 6 zasjedanja Radne grupe »Restitucije«, kao i na 6 sastanaka »u četiri oka« s austrijskim kopredsjednikom pomenutih grupa. Predstoji mu dalje angažiranje na rješavanju otvorenih pitanja, naročito u pogledu arhivističke i pravne zasnovanosti naših zahtjeva, koje druga strana osporava.

Od 1986. angažiran je u jugoslavenskoj delegaciji za pregovore s Italijom o restituciji kulturnih dobara, umjetničkih djela arhiva te katastarskih i zemljišnih knjiga (na temelju Osimskih sporazuma), te vodi Grupu za arhive, uključivši i pomenute knjige. Sudjelovao je na sastanku predsjednika dviju delegacija (Brijuni, 1987), gdje je dao zapažen doprinos našim stajalištima. God. 1988. sudjelovao je u reviziji Liste jugoslavenskih zahtjeva, u okviru Grupe za arhive.

Njegova uloga u pregovorima s Austrijom i Italijom imala je veliko značenje. F. Biljan je nastupio ne samo kao autoritativni arhivist s međunarodnim ugledom, već i umješan i dostojanstven pregovarač, čime je i na drugoj strani stekao zaslužen poštovanje, ali je, naravno, švaćen i kao suparnik na koga se mora ozbiljno računati. Zahvaljujući tome, kao i našim ekspertima koje je Biljan predvodio, riješeni su zahtjevi u njegovoj kompetenciji (izuzet 2 potraživanja) formulirani u oko 200 brojeva — slučajeva.

6.

U toku svoga arhivističkog angažiranja »po funkciji«, F. Biljan je sudjelovao i u nizu drugih, povremenih akcija. Između ostalog, jedno je vrijeme bio dopisni član Arhivskog savjeta Indije i član indijske komisije za historijske dokumente. U svojstvu promatrača sudjelovao je na dvije arhivističke konferencije, istočno-evropskih zemalja, u Moskvi i Varšavi; ocjenjujući ih kao instrumentat blokovske politike, u Moskvi je odbio primiti unaprijed sročene zaključke i zauzeo je stajalište da na takvim konferencijama naši predstavnici ne bi trebali sudjelovati, što je i prihvaćeno. Na konferenciji o balkanološkim studijama 1979. u Atini zastupao je, uz dr. Miloša Miloševića iz Kotora, naše stajalište u pogledu istraživanja izvora za povijest Balkana, postigavši rješenje: mi ćemo sazvati sastanak arhiva balkanskih zemalja i biti nosilac izrade Vodiča formiranja središta za povijest Balkana na osnovu balkanskih istraživanja, a CIBAL u Sofiji na temelju vanbalkanskih arhiva. Nažalost, do realizacije toga rješenja, mada je MAS pozvao nadležne jugoslavenske arhivske institucije da sazovu balkanski sastanak — nije došlo, jer je dalji postupak bio van domašaja kompetencije F. Biljana.

7.

Franja Biljana je 1984. Sabor SR Hrvatske imenovao za predsjednika Arhivskog savjeta Hrvatske, sa četvorogodišnjim mandatom. Znatno je aktivirao tu najvišu hrvatsku instituciju; ocijenivši pozitivnim Biljanov rad, god. 1988. Sabor ga je ponovno imenovao za predsjednika Savjeta. Svojim svestranim radnim angažiranjem, bitno je pridonio npr., primjeni Zakona o arhivskoj građi i arhivima SRH, između ostalog i time što je Savjet ubrzano donio niz Zakona predviđene provedbene propise.

8.

Franjo Biljan je objavio znatan broj radova, od kojih je dobar dio neposredno vezan uz njegovo arhivsko djelovanje. Ovdje donosimo izbor tih editiranih knjiga i članaka, čiji naslovi sami govore o veoma velikom interesu F.

Biljana za arhivske probleme. Evo naslova nekih od tih knjiga i članaka: »Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u jugoslavenskih naroda, Borbe u Hrvatskoj« (t. V, knj. 4—16, Beograd, 1954—56); »Rad Arhivskog savjeta«, Arhivist, VIII, 1—2, Beograd 1959, »Sjednica Arhivskog savjeta Jugoslavije«, isto, XX, 2, 1970; »Sprovođenje Općeg zakona o zaštiti spomenika kulture na sektoru arhivske građe«, isto, IX, 3—4, 1970; »La semaine des Archives«, u: Melanges offerts par ses confreres etranger a Charles Braibant, Directeur general des Archives de Frances, President d'honneur du Conycul International des Archives, Bruxelles 1959; »Les archives de la RFP de Yugoslavie (1950—1961)«, Archivum, XI, Pariz 1961; »Sistem zaštite arhivske građe s obzirom na samoupravnu i federativno uređenje Jugoslavije«, Arhivist, XVIII, 1—2, 1968; »Arhivsko zakonodavstvo SFRJ do 1971«. U: Priručnik iz arhivistike, Zagreb 1977; »Uspostavljanje nacionalnih arhivskih baština i moguće izmjene u njihovom poretku«, isto (koautor); »Međunarodni projekat o istraživanju arhivskih izvora za istoriju Balkana«, isto.

9.

Ovaj Ličanin iz hrvatske obitelji — može se slobodno reći — pronio je ime Hrvatske širom jugoslavenskoga, ali i međunarodnog arhivskog svijeta. Svojim aktivnim angažmanom Franjo Biljan je — uz pok. dr. Bernarda Stullija, dugogodišnjega direktora Arhiva Jugoslavije — jedan od najzaslužnijih i za razvoj arhivske službe u Republici Hrvatskoj, djelujući na tome polju i kao direktor Arhiva Jugoslavije, i kao predsjednik međunarodnih arhivističkih foruma, i kao predsjednik Arhivskog savjeta Hrvatske. Dobar praktičar, iskazao se i na teoretskom polju; sve mu je to omogućilo da izraste u markantnu arhivsku ličnost. Naravno, iako je u mirovini (od 1985), njegovo arhivsko djelo nije završeno, što se vidi i po njegovu sadašnjem djelovanju, ponajprije na dužnosti predsjednika Arhivskog savjeta Hrvatske, te člana jugoslavenske delegacije i predsjednika prve — najvažnije — grupe eksperata na pregovorima o vraćanju arhivske građe iz Austrije.

Petar Strčić

DANI NIJEMOGA FILMA. (PORDENONE, 13 — 21. LISTOPADA 1990.

Ono što kongresi i skupštine znače povjesničarima, to filmolozima i istraživačima povijesti filma i kinematografije znače »Dani nijemoga filma«, koji se svake godine održavaju u talijanskom gradu Pordenoneu. Ovaj tradicionalni skup održava se u mjesecu listopadu, kao svečanost ranog doba nastajanja filmske umjetnosti, svečanost prvih koraka filma u pionirskom dobu njegova razvitka. To je ujedno jedina filmska manifestacija posvećena isključivo relativno kratkom razdoblju od prvih 30-tak godina života nijemoga filma, pa stoga nije čudno da se ovdje okupljaju filmski stručnjaci iz cijeloga svijeta, kako bi na jednome mjestu saznali novosti koje se zbivaju u svijetu staroga filma, da razmjene iskustva i vide novootkrivene izvorne filmske dokumente.

Prikazivanjem najranijih filmskih dokumenata, Dani nijemoga filma ujedno arfirmiraju nepoznati rad mnogih filmskih stručnjaka, arhivista i restauratora koji u nizu kinotečnih ustanova, arhiva, biblioteka i muzeja širom svijeta uporno prikupljaju, pohranjuju i nanovo otkrivaju dijelove sačuvanih pokretnih slika, čuvajući ih kao moderne inkunabule dvadesetoga stoljeća.

Svake godine su »Dani nijemoga filma« posvećeni određenoj nacionalnoj kinematografiji, određenom autoru i određenom filmu koji je ponovno otkriven, restauriran ili rekonstruiran. Često su to iznenađujuće retrospektive